

Posudek oponenta diplomové práce

Název práce: **Tematizace problému dohledu a moci v kinematografii**
Autor práce: Bc. Filip Šára
Oponent: Mgr. Daniel Slavíček, Ph.D.

Diplomová práce Filipa Šáry je velmi originálním příspěvkem k oboru dohledových studií (surveillance studies), který, alespoň jak je mi známo, zatím nikdo v českém prostředí nezpracoval. To je na jednu stranu velké pozitivum, nicméně skýtá rovněž nebezpečí, zda autor tuto originalitu zvládne. Jeho tématem je reflexe problematiky dohlížení v kinematografii posledních 30 let v návaznosti na teoretické základy, které k tomu poskytují práce Michela Foucaulta a Davida Lyona. První je jakýmsi Darwinem studia dohledu, zatímco druhý v současnosti snad nejznámějším představitelem oboru dohledových studií na světě. K tomu ještě využívá nedávnou práci a filmový seznam německého teoretika dohledu Dietmara Kammerera, který se problematikou dohlížení ve filmu rovněž zabývá.

Základní hypotézu práce představuje tvrzení, že ve filmech je možné vysledovat paralelu vývoje koncepce uplatňování moci od „těla jako stroj“ (Foucault) k „mizejícím tělům“ (disappearing bodies - Lyon). K tomu si klade autor tři doplňující výzkumné otázky (str. 2), přičemž ta poslední si vytýká za cíl rozšířit obor dohledových studií o vlastní pojem *autocenzurní dohled*, jímž chce vyjádřit současný dohled na internetu.

První kapitola nás uvádí do myšlení Michela Foucaulta a jeho zkoumání dohledu. To je postup, který volí téměř každý, kdo se studiem dohledu zabývá. Nejsou zde nějaké vážné chyby, avšak dovolím si několik poznámek. Hned na úvod by šlo asi lépe a strukturovaněji zasadit Foucaultovo zkoumání dohledu do širšího rámce jeho myšlení. Představený výklad je až příliš zkratkovitý (str. 4). Trochu nejednoznačně je popsána souvislost izolace šilenců, města nakaženého morem a panoptismu (str. 8), což by mohl autor při obhajobě vysvětlit jasněji. Za problematické považuji také užívání pojmu *společnost dohledu* na str. 12, kde se hovoří o naší společnosti a komplikuje tak pochopení, o které době vlastně pojednává.

V další kapitole přechází Šára ke zkoumání současného „tekutého dohledu“, jak jej představuje Lyon společně se Zygmuntem Baumanem v nedávno vydané stejnojmenné knize. Nejprve se zabývá tím, co je onou tekutostí myšleno, přičemž dává jakési rovnítko mezi tekutý dohled a mizející těla. Poté přechází k dohledu v prostředí internetu, zejména pak na sociální síti Facebook. I zde je výklad místy zkratkovitý. Pro lepší představení problematiky dohledu by možná bylo vhodné zmínit oblasti dohledu, definované např. samotným Lyonem v *Surveillance Studies*, aby se čtenář v problematice lépe orientoval. Co však považuji za podstatnější k zamyšlení je autorova volba kontrastu mezi pojmy „tělo jako stroj“ a „mizející těla“. Možná, že tyto termíny vypadají v práci zajímavěji, než srovnávat panoptikální a tekutý dohled, nebo disciplinární a tekutou společnost. Jenže uvedeným kontrastem autor za prvé budí dojem, že dohled je namířený pouze, či zejména, na těla. Přitom i sám Foucault hovoří v *Dohlížet a trestat* o duši (str. 64-65), o tom jak je dohled v procesu anatomo-politiky zvnitřněný, tj. jak disciplinuje nejen těla, ale také myšlení. Tak je formován moderní subjekt. A bohužel podobně problematický je pojem mizející těla. Na str. 16 se píše: „Koncepte *mizející těla* je typická pro současný elektronický svět, kde se velké množství úkonů nedělá osobně lidmi, ale technologicky zprostředkovaně na dálku“. Jenže takto na dálku začal dohled fungovat již v moderní době (vrchol 19. a 1. pol. 20. století). Když Lyon popisuje mizející těla v *Surveillance society*, hovoří o tom, jak se v moderní době nahrazují vztahy tváří v tvář novými vztahy. Průmyslová revoluce, nové dopravní prostředky, nové komunikační prostředky proměnily naše sociální vztahy. Mění se vnímání, co je veřejné a co soukromé. Zároveň umožnily rejstříky, kartotéky a archivy nové způsoby analýzy a třídění. Přitom vyvstaly nové požadavky na ověřování identity – důležitý je podpis, průkaz totožnosti, pas apod. Je samozřejmě pravda, že elektronický dohled tyto možnosti posunul na další ještě vyšší úroveň. Přitom se ale právě těla stávají

důležitým zdrojem pro ověřování identity a zároveň se stávají terčem nových dohledových praktik a analýz. Je však třeba ještě dodat, že výše uvedeným se dotýkáme zajímavé otázky, tj. zda je dohled u Foucaulta dohledem tváří v tvář či nikoli. Nechávám tak tuto problematiku k obhajobě.

K vlastní klíčové části diplomové práce, která popisuje filmy s tematikou dohledu, nemám vážnější připomínky. Jen se zde občas potýkám právě s nepřesnostmi, které striktní rozlišení dohledu pomocí těl přináší.

Závěr pak odpovídá komplexněji na otázky z úvodu, přičemž za klíčovou a také nejvíce problematickou považuji tu poslední, týkající se definice autocenzurního dohledu. Nejsem si jistý, zda klíčovým problémem dohledu na internetu je právě takováto autocenzura. Když vezmeme v potaz, kdo všechno má chuť na druhé dohlížet a sbírat o nich informace, pak je problematika autocenzury, tedy toho, co tam sám chci vkládat, méně adekvátní. Ale možná jsem jen tento pojem špatně pochopil. K tomu mě zaujala věta „dohled vykonávají mizející těla“ (str. 65). Opět tedy rád nechám tyto poznámky k obhajobě.

Co se týká formální stránky, tak je v práci poznámkový aparát užíván správně, nicméně nalezneme zde několik překlepů a grafických chyb v obsahu a nadpisech.

Ve svém posudku se věnuji zejména problematickým místům, která práce vykazuje a která snad obhajoba lépe vyjasní. Na druhou stranu je diplomová práce Filipa Šáry čtivá, je v ní mnoho hezkých postřehů, provokuje k zamyšlení a považuji také za nutné vyzdvihnout snahu se s tímto tématem vypořádat.

Navrhuji hodnocení stupněm: výborně až velmi dobře

8. 9. 2015

Mgr. Daniel Slaviček, Ph.D.
EKS, FHS UK